

Téli szinglik – nyári álmodozók, avagy áttelnek-e a bikapókok?
Adatok a Magyarországon előforduló bikapókfajok fenológiájához.
(Araneae, Eresidae)

Kovács Gábor¹, Szinetár Csaba² és Eichardt János³

¹6795 Bordány, Dózsa tér 4.

e-mail: KovacsG@pick.hu

²NYME, Savaria Egyetemi Központ, Természettudományi és Műszaki Kar Állattan Tanszék. 9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4.

³2840 Oroszlány, Kossuth Lajos u. 8., II. emelet 2.

Hazánkban - egyéb közép-európai területekhez hasonlóan - két kopulációs periódusban, tavasszal és ősszel találkozhatunk ivarérett hím bikapókokkal, melyek a nőstények tárnáit keresve kóborolnak (Szinetár 2006). Az *Eresus kollari* faj egyedei március végén, illetve áprilisban, majd augusztus végén, illetve szeptember elején válnak ivaréretté (tavaszi-őszi kettős aktivitási csúcs). A faj fenológiájára vonatkozó irodalmi adatokra, valamint saját gyűjtési eredményeinkre utalva, az *E. kollari* esetében 3 párhuzamos generációt feltételezünk. Az előadásunk keretében bemutatásra kerülő, 3 egymás mellett élő generáció segítségével felvázolt modell ellentmondásmentesen magyarázza a tavaszi-őszi időszakban egyszerre, azonos időpontban, több egymást követő esztendőben is előkerült fiatal, illetve kifejlett egyedek együttes jelenlétét. Az áttelelt fiatalok tavasszal ivaréretté válnak, majd kopulációs periódusuk végén, legfeljebb július közepén elpusztulnak. A velük párhuzamosan fejlődő, előző évben pete formájában áttelelő generáció nőstény egyedei leghamarabb csak két esztendő múlva válnak ivaréretté, miközben egy harmadik nemzedék időközben felnőtté váló egyedei a megfigyelt éves kettős aktivitási csúcsnak megfelelően ősszel párosodnak, majd petéket raknak. A lerakott peték, valamint a nőstények áttelelésével a ciklus ismét elkezdődik. A párhuzamosan egymás mellett élő, illetve egymást átfedő generációkat alapul véve feltételezzük, hogy az éves első kopulációs periódusnak megfelelően a nemek ivaréretté válása első ízben mindenképpen a tavaszi időszakra tehető. Egy 2008. 04. 05-én gyűjtött nőstény 2009.04.12-én, 27 °C tartási hőmérséklet biztosítása mellett vedlett, mely adat megerősíti a tavaszi kopulációs periódusra való felkészüléssel kapcsolatos elméletünket. Ezzel összefüggésben pedig úgy véljük, hogy az ősszel begyűjthető nőstény egyedek egy része még nem ivarérett. Mindezeket az áttelelt, de peterakás nélkül elpusztult nőstények kapcsán származtatott eredményeink, illetve az időközben elvégzett ivarszerv vizsgálataink is megerősítették. Az általunk kidolgozott 3 nemzedéket feltételező modell létrehozásához a bikapókok téli aktivitását is megvizsgáltuk. Loksa (1969) adataival ellentétben, a novemberben végzett vizsgálataink, valamint a mesterséges tartási körülmények között kapott

eredményeink csak részben igazolták a bikapók ivarérett állapotban történő (együttes) áttelelését. A budai Remete-hegyen 2008. novembere és 2009. áprilisa között összesen 10 tárna teljes feltárása történt meg. Ezek egyikében sem találtunk a nőstényekkel együtt megbúvó hímekeket. Az így szerzett terepi tapasztalatainkkal összhangban valószínűsítjük, hogy a hím bikapók mesterséges körülmények között végzett vizsgálata nyomán kapott adataink alapján várható maximális élettartamuk nem teszi lehetővé sikeres áttelelésüket. A szeptemberben gyűjtött, és párakamrában (vagy megemelt nedvességtartalmú aljzattal ellátott edényben tartott) egyedek ugyanis szobahőmérsékleten legfeljebb december közepéig tarthatók életben. A téli időszakot jellemző drasztikus talajhőmérséklet-csökkenés okozta hibernációs hatás dacára sem tartjuk valószínűnek, hogy az augusztusban, illetve szeptemberben ivaréretté vált hímek a következő év tavaszán (is) párosodjanak. A rendelkezésre álló eddigi megfigyeléseink, illetve a nyári időszakra vonatkozó hiányos irodalmi életmenet-adatok alapján úgy véljük, hogy a bikapók – egyéb fajokhoz, pl. a magyar aknáspókhoz (*Nemesia pannonica* Herman, 1879) (Lajos 2002, Kovács 2003) hasonlóan – a forró nyári hónapokat mélyen a talajfelszín alatt, nyugalomban töltik. A talajfelszínnel közel azonos magasságban lezárt tárnák fedőszövedékei fokozatosan fellazulnak, és a légmozgás (illetve egyéb mechanikus hatások) miatt elhordódhatnak. Kifejlett (nőstény), illetve szubadult egyedeket a nyári hónapokban nem találunk, így ebben az időszakban a fiatalabb példányok képviselik magukat. A tavaszi időszakot követően a felnőtt példányok ismételen csak nyár végén, illetve ősszel jelennek meg, melyek ebben az időszakban viszont mindenképpen domináns szerephez jutnak. Ezzel összefüggésben azt feltételezzük, hogy a párhuzamos generáció júliusban kikelt fiataljai nyáron a bölcsőszövedékben maradnak, és csak augusztusban, illetve szeptemberben rajzanak ki onnan. A 3 párhuzamos generációt feltételező modell megerősíti a nőstények közel 3 év alatt történő ivaréretté válására vonatkozó korábbi irodalmi hivatkozásokat, valamint a hímek várható élettartamát is. Eddigi megfigyeléseink alapján az *E. kollari* és a sárgafejű bikapók (*E. moravicus*) viselkedésbiológiai jellemzőit illetően jelentős különbséget találtunk. Az *E. kollari* fajra vonatkozó irodalmi hivatkozásokkal, valamint eddigi tapasztaltakkal ellentétben, az *E. moravicus* nőstények gyakran figyelhetőek meg tárnájukon kívül. E „kóborló” magatartás okainak feltárása a későbbiekben várható.